

एपीजे विद्यालय, साकेत
द्वितीय सत्रीय परीक्षा, 2019-20

SA-02

विषय-संस्कृतम्

कक्षा-सप्तमः

समय : 3 घंटा

पूर्णाङ्कः : 80

निर्देशाः—(क) प्रत्येक प्रश्न का उत्तर देना अनिवार्य है।

(ख) सभी प्रश्नों का उत्तर क्रम से लिखें।

(ग) सभी प्रश्नों का उत्तर निर्देशानुसार लिखें।

(घ) प्रत्येक प्रश्न का उत्तर पूर्ण वाक्य में देना अनिवार्य है।

1. अधोलिखितम् अपठित-गद्यांशं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत—

कः न जानाति बुद्धस्य नाम? सः संसाराय करुणायाः अहिंसायाः दयायाः च उपदेशम् अयच्छत्। तस्य पिता शुद्धोपनः कपिलवस्तु नाम नगरस्य नृपः आसीत्। माता मायादेवी पुत्र-लाभस्य सप्तभ्यः दिनेभ्यः अनन्तरं परलोकम् अगच्छत्।

विमाता गौतामी तं स्नेहेन अपालयत् अतः बुद्धस्य नाम गौतमः अपि अस्ति

एषः बालकः गम्भीरः विचारशीलः च आसीत्। दुःखमयं संसारं त्यक्त्वा सः वनम् अगच्छत्। गया नाम स्थाने सः द्वादश

वर्षाणि तपस्याम् अकरोत् ज्ञानं च अविन्दत्।

(क) एकपदेन उत्तरत—

(1)

1. बुद्धस्य जनकस्य नाम किम् आसीत्?

2. गौतमः कति वर्षाणि तपस्याम् अकरोत्?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत—

(2)

1. गौतमः कीदृशः बालकः आसीत्?

2. सः संसाराय कम् उपदेशम् अयच्छत्?

(ग) भाषिककार्यम्—

(2)

1. 'सप्तभ्यः दिनेभ्यः' अत्र विशेषण-पदं किम्?

2. 'त्यक्त्वा' पदस्य धातुं प्रत्ययं च लिखत।

2. निम्नलिखित श्लोक को पढ़कर प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए—

चन्दनं शीतलं लोके चन्दनादपि चन्द्रमा।

चन्द्र चन्दनयोः मध्ये शीतला साधु संगतिः॥

(क) एकपदेन उत्तरत—

1. लोके किं शीतलं भवति?

2. चन्दनात् अपि किं शीतलतरम् भवति?

(1)

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत—

1. चन्द्र चन्दनयोः मध्ये का शीतला?

2. चन्दनं कुत्र शीतलम्?

(2)

(ग) भाषिककार्यम्—

1. उष्णम् पदस्य विलोम पदं लिखत।

2. 'शीतला' विशेषण-पदस्य विशेष्य-पदं किम्?

(2)

3. निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए—

(1) कथा अमृतं प्राप्यते?

(2) का वीरभोग्या अस्ति?

(3) नगरम् कीदृशम् भवतु?

(4) अमात्याः कुत्र आसीनाः आसन्?

(5) भोजस्य कीर्तिः कुत्र प्रसरतु?

(6) भासुरकः कीदृशः सिंहः आसीत्?

(7) गौरवं कथं न प्राप्यते?

(8) भारतस्य अङ्के काः खेलन्ति?

(9) भगवान् बुद्धः कुत्र उपविष्टः आसीत्?

(10) एषः संसारः कस्य राज्यम्?

(10)

4. (क) निम्नलिखित शब्दों का अर्थ हिन्दी में लिखिए—

पन्थाः अवकरः, भीतः, मनोरथः, पयोधिः।

(2.5)

(ख) निम्नलिखित शब्दों के लिए संस्कृत शब्द लिखिए—

झूठ, ऑक्सीजन, शक्कर, देर, घड़ा।

(2.5)

5. निम्नलिखित शब्दों से संस्कृत में वाक्य-निर्माण कीजिए—

सा, कुत्र, अयम्, युयम्।

(4)

6. उचित अव्यय पदों से रिक्त स्थान भरिये—

अव्यय-पदानि — प्रतिदिनम् , परम् , मा, एकादा, इति, विना।

(3)

(1) उच्चैः ----- वद।

(2) ----- त्वम् एतत् पुस्तकम् अवश्यं पठ।

(3) स्वमित्रम् ----- अहं न खेलिष्यामि।

- (4) मम पिता ----- व्यायामं करोति।
- (5) 'सिंहः मां खादिष्यति' ----- चिन्तयित्वा शशकः दुःखी अभवत्।
- (6) सः धनिकः अस्ति ----- कस्यापि सहायतां न करोति।
7. दिये गये पदों की सहायता से प्रश्न निर्माण कीजिये— (5)
- (1) माता सर्वदेवमयी भवति।
- (2) वसुन्धरा वीरभोग्या अस्ति।
- (3) गजः शनैः शनैः चलति।
- (4) मानसी शीघ्रम् आगमिष्यति।
- (5) सप्ताहे सप्त दिनानि भवन्ति।
8. लोट् लकार की उचित क्रिया पदों से रिक्त-स्थान भरिए— (5)
- (1) वाहनानां ----- मम पर्यावरणं प्रदूषितं भवति (धूम)
- (2) ----- नदीनां विषये गीतानि सन्ति। (पुराण)
- (3) ----- रहिताः छात्राः सफलाः न भवन्ति। (परिश्रम)
- (4) खगाः ----- सह उत्पतन्ति। (खगः)
- (5) ----- नमः। (भारतभूमि)
9. विपरीतार्थक पद लिखिये— (2.5)
- (1) माङ्गल्यम् _____
- (2) निजः _____
- (3) गच्छन् _____
- (4) विद्वान् _____
- (5) विनम्रः _____
10. अर्थ के साथ मिलान कीजिए— (2.5)
पदानि	अर्थाः
(1) कालः	अशुभम्
(2) अमाङ्गल्यम्	दिशाः
(3) पिता	पृथिवी
(4) वसुन्धरा	समयः
(5) आशाः	जनकः
11. उचित क्रिया पद से रिक्त-स्थान भरिए तथा उत्तर पूर्ण वाक्य में लिखिए— (3)
- पदानि— उपविश, आनय, अविन्दत्, दास्यामि, प्रसरति, अतिष्ठन्।
- (1) सूर्यस्य प्रकाशः सर्वत्र ----- ।

- (2) अहं तुभ्यं पुरस्कारं ----- ।
 (3) आगच्छ अत्र ----- ।
 (4) सर्वे अब्दुल कलामस्य सम्माने ----- ।
 (5) मह्यं पञ्च पुस्तकानि ----- ।
 (6) सः स्वकार्यैः सम्मानम् ----- ।

12. दिए गए पदों के धातु और प्रत्यय लिखिये— (5)

पदानि	धातुः	प्रत्यय
(1) नत्वा	_____	_____
(2) द्रष्टुम्	_____	_____
(3) प्रविश्य	_____	_____
(4) ग्रहीत्वा	_____	_____
(5) प्रणम्य	_____	_____

13. दिए गए पदों के लिङ्ग, विभक्ति व वचन लिखिये— (3)

पदानि	लिङ्गम्	विभक्तिः	वचनम्
सर्वेषाम्	_____	_____	_____
पुराणेषु	_____	_____	_____

14. विशेषण पद लिखिए— (2)

विशेषणपदानि	विशेष्यपदानि
(1)	ऋतवः
(2)	खगाः
(3)	नद्यः
(4)	संस्कृतयः

15. निम्नलिखित वाक्यों का संस्कृत में अनुवाद कीजिए— (5)

- (1) विद्वान् गर्व नहीं करता।
 (2) वह हमारे नगर का प्रमुख व्यापारी है।
 (3) वह प्रतिदिन प्रातः छह बजे उठता है।
 (4) हमारा देश श्रेष्ठ है।
 (5) छवि मेरी मित्र है।

16. निम्नलिखित श्लोकों का अर्थ लिखिए तथा इस श्लोक से आपको क्या सीख मिली है, लिखिए— (3)

गच्छन् पिपीलिको याति, योजनानां शतान्यपि।
 अगच्छन् वैनतेयोऽपि, पदमेकं न गच्छति॥

17. निर्देशानुसार उचित शब्द-रूपों से रिक्त स्थान भरिये—

(6)

- (1) 'अस्मद्' शब्द, प्रथमा विभक्ति, द्विवचन— -----
(क) वयम् (ख) अस्मान् (ग) आवाम्
- (2) 'युष्मद्' शब्द, पंचमी विभक्ति, एकवचन— -----
(क) त्वाम् (ख) त्वत् (ग) तव
- (3) 'यत्' (पुं०) शब्द, षष्ठी विभक्ति, बहुवचन— -----
(क) यस्मिन् (ख) यस्मैः (ग) येषाम्
- (4) 'किम्' (नपुं०) शब्द, द्वितीया विभक्ति, द्विवचन— -----
(क) कानि (ख) किम् (ग) के
- (5) 'किम्' (स्त्री०) शब्द, सप्तमी विभक्ति, एकवचन— -----
(क) काम् (ख) कस्याः (ग) कस्याम्
- (6) 'पञ्चन्' शब्द, सप्तमी विभक्ति, — -----
(क) पञ्चानाम् (ख) पञ्चसु (ग) पञ्च

18. निर्देशानुसार उचित धातु-रूपों से रिक्त स्थान भरिये—

(6)

- (1) 'कृ' धातु, लट् लकार, मध्यम पुरुष बहुवचन— -----
(क) करिष्यन्ति (ख) करिष्यथ (ग) करिष्यथः
- (2) 'कृ' धातु, लङ् लकार, उत्तम पुरुष द्विवचन— -----
(क) अकुरुमत् (ख) अकुर्म (ग) अकुर्व
- (3) 'कृ' धातु, लोट् लकार, मध्यम पुरुष बहुवचन— -----
(क) कुरुत (ख) कुरुताम् (ग) करोतु
- (4) 'गम्' धातु, लोट् लकार, प्रथम पुरुष द्विवचन— -----
(क) गमिष्यति (ख) गमिष्यन्ति (ग) गमिष्यतः
- (5) 'गम्' धातु लोट् लकार, उत्तम पुरुष, एकवचन— -----
(क) गच्छानि (ख) गच्छामि (ग) गच्छाम
- (6) 'गम्' धातु लङ् लकार मध्यम पुरुष, एकवचन— -----
(क) अगच्छम् (ख) अगच्छः (ग) अगच्छतम्